

TARBIYA JARAYONIDA O‘QUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISH

**Pedagogika fanlari bo‘yicha
falsafa doktori Dilshoda Saparboyeva
“USAT” Pedagogika fakulteti talabasi
1-bosqich talabasi Sojida To‘rayeva**

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya jarayonida o‘quvchi shaxsini axloqiy jihatdan shakllantirishning ayrim jihatlari ilmiy pedagogik jihatdan asoslangan.

Tayanch so‘zlar: tarbiya, mehr-oqibat, o‘qituvchi, ta’lim, bilim, matonatli, odam, jamiyat, xarakter, rivojlanish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mehr-oqibat, munosabat, ishonch, qadr-qimmat, bilim, shaxsiy xarakter, o‘zini o‘zi anglash, intilish, iroda, sabr- matonat, kamtarlik, shirin suxon, serfikir, vijdon kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Ushbu jarayonda uning intilishi va faolligi, yuksak cho‘qqilarga erishishi, har bir muammoni ijobiy xal etish, mehr oqibatli bo‘lish, ustozlardan saboq olish, shaxsiy o‘sishga erishish, yangi narsalarni o‘rganish va o‘rgatish imkoniyatlariga ega bo‘lishi muhim hisoblanadi. Shuni ta’kidlash kerakki o‘quvchi shaxsini shakllantirishda tarbiya jarayoni keng qamrovli bo‘lib, insonning insonligini ta’minlaydigan vosita sifatida avloddan-avlodga o‘tib boradi.

Tarbiya arabcha so‘z bo‘lib “parvarish qilish, ta’lim berish, o‘rgatish, odob o‘rgatish, mehribonlik ko‘rsatish, rahbarlik qilish, boshchilik qilish, yo‘naltirish”-ma'nolarini anglatadi. Tarbiya jarayonida ilm egallash, insonning hayot yo‘llarida, baxtsiz daqiqalarida, madadkor, odamlar orasida zebu-ziyat vazifasini amalga oshiradi. Demak tarbiya inson faoliyatida yetakchi o‘rin egallaydi, axloqiy fazilatlarni yaratuvchi, shakllantiruvchi, mukammallikka erishtiruvchi vosita hisoblanadi.

Tarbiya yosh avlodga mustaqil hayot uchun zarur ijtimoiy ko‘nikma va fazilatlarni shakllantirish asosida barkamol avlodni voyaga yetkazish, o‘qish, yozish, sanash, ijodiy fikrlash, o‘z-o‘zini nazorat qilish, nutq va xulq-atvor madaniyati shuningdek gigiyena va sog‘lom turmush tarzi asoslarini egallab olishni ta’minlaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining umummadaniy va axloqiy ko‘nikmalari, savodxonlik malakalarini shakllantiradi. Tarbiya jarayoni bolaning mantiqiy tafakkur qila olishi, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi kommunikativ savodxonligi, o‘z-o‘zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismoniy sog‘lom bo‘lishga tabiat go‘zalliklarini xis eta olishga, nafosatdan zavqlana olish, milliy urf-odatlarini o‘zida singdirish, ularga rioya qilishga o‘rgatadi. Boshlang‘ich ta’lim vazifalarining bajarilishini nazorat qiladi. Boshlang‘ich sinflarda ta’lim va tarbiyaning maqsadi ilmiylik, tushunarlik, ko‘rgazmalilik, insonparvarlik, tizimlilik kabi tamoyillarga tayangan holda o‘quvchilarning bilim ko‘nikma malakalariga qo‘yilgan talablarini amalga oshirishga xizmat qiladi. Tarbiya jarayoni o‘zaro uzluksiz asosda tashkil etilgandagina axloqiy fazilatlarga ega yuksak ma’naviyatli, shu bilan birga bilimdon, zukko, ruhan va jismonan sog‘lom keng dunyoqarash va tafakkurga ega zamonaviy kasb-hunar egasi bo‘lgan vatanparvar yoshlarni yetishtirib beradi. Tarbiya bolada axloqiy fazilatlarni

kafolatli shakllantirishda maktabgacha taʼlimdan boshlab toki oliy taʼlim muassasalarini tugatgunga qadar amalga oshiriladi. Bu oʻrinda Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasida” degan chuqur maʼnoli soʻzlariga amal qilish, oʻqituvchilarning bilimlarini, pedagogik mahoratini rivojlantirishda Oʻrta Osiyo mutafakkirlaridan Muhammad al Xorazmiy, Abu nasr Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad al Fargʻoniy, Imom Ismoil al Buxoriy, Ahmad Yassaviy, Bohovuddin Naqshbandi, Amir Temur Muhammad Taragʻay, Mirzo Ulugʻbek, Alisher Navoiy, Zaxiriddin Muhammad Bobur kabilarning qarashlarini oʻrganish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki Oʻrta Osiyoning taʼlim-tarbiya, odob-axloq masalalarida, ularning taʼlim va tarbiyaga oid gʻoyalarini yosh avlodning ongiga singdirishda toʻgʻri foydalanish muhim hisoblanadi. Chunki oʻzbek xalqi oʻzining uzoq tarixi davomida, taʼlim tarbiya asosida bolalarda talabchanlik, izlanish, xushyorlik, rostgoʻylik, diyonat, imon, vijdon, burch, insoniylik xususiyatlarini rivojlantirishning asosiy vositalari hisoblanadi. Al-Forobiy, Ibn Sino, Muhammad Xorazmiy kabi buyuk faylasuflarning asarlari jahon fani va madaniyati tarixida oʻchmas iz qoldirgan, Oʻrta Osiyo mutafakkirlarining bilim, taʼlim va tarbiya bilan bogʻliq boʻlgan asarlarida inson qalbi va aqlini tarbiyalash, fikr yuritish masalalari ifoda etilgan. Yangi Oʻzbekiston taraqqiyotida taʼlim-tarbiya tizimini rivojlantirish asosida malakali kadr tayyorlash, har bir oila, har bir oila, har bola hayotini maktab bilan bogʻlash kabilar tarbiya sifatini takomillashtirish, ilm va fan sohasini rivojini jadallashtirish taraqqiyotining tamal toshi sifatida mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch boʻlib ilm-fan, taʼlim va tarbiya jarayonlari takomillashtirishda muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hamdamov.A.N, Shodmonova A.Sh “Pedagogika” T.:2023
2. Ulfat Mahkamov “Odob- axloq fazilatlar”T.: “Fan” 1994
3. <https://www.wikipedia.org>